

Advies over de themazetting van het op te richten universitair steunpunt onderwijsonderzoek 2016- 2020

Vlaamse Onderwijsraad

Kunstlaan 6 bus 6
BE-1210 Brussel

T +32 2 219 42 99

F +32 2 219 81 18

www.vlor.be

info@vlor.be

Wijs beleid door overleg

Adviesvrager: Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Onderwijs, op 24 december 2015

Uitgebracht door de Algemene Raad op 28 januari 2016 met eenparigheid van stemmen

Vorbereiding: werkgroep Onderwijsonderzoek op 12 januari 2016 onder voorzitterschap van Inge Van Trimont

Werden geconsulteerd: Raad Hoger Onderwijs op 12 januari 2016, Raad Levenslang en Levensbreed Leren op 12 januari 2016, de Raad Basisonderwijs op 13 januari 2016, Raad Secundair Onderwijs op 14 januari 2016

Dossierbeheerder(s): Roos Herpelinck

1 Nieuwe beleidscontext onderwijsonderzoek

De overheid werkte aan een nieuw kader voor het onderwijsonderzoek binnen het kennisbeleid van het departement Onderwijs.¹ Daarin zitten volgende elementen:

- steunpunt beleidsgericht onderwijsonderzoek (enkel de themazetting van dit steunpunt is het onderwerp van deze adviesvraag, niet de structuur als dusdanig);
- een steunpunt toetsontwikkeling en peilingen;
- internationaal vergelijkend onderzoek en projecten;
- indicatorenconstructie en monitoring.

Daarnaast is er (beperkte) ruimte om kleinere studieopdrachten, beleidsevaluaties en juridische onderzoeksopdrachten te gunnen. Ook kan het departement Onderwijs een beroep doen op onderzoeksmiddelen voor procesondersteuning (bijv. planlast).

Dit betekent dat het OBPWO-onderzoek niet langer als een afzonderlijke financieringsstroom wordt gezien, maar voortaan ingebed is in het steunpunt beleidsgericht onderwijsonderzoek. Het gaat zowel om langlopend strategisch onderzoek, als om onderzoek met een kortere looptijd.

2 Algemene uitgangspunten

2.1 Belang evidence-informed onderwijsbeleid

De Vlor onderschrijft het belang van data en van onderwijsonderzoek voor de beleidsdesign. Evidentie laat toe om ontwikkelingen te bevragen en open te trekken. De Vlor bracht daarom, naast de adviezen over OBPWO-themazetting, al diverse adviezen uit om het belang van onderwijsonderzoek op de politieke agenda te zetten.² De raad ondersteunt nieuwe governance benaderingen die evidentie sterker integreren in beleid. Het is belangrijk om een beleidstheorie te verwoorden, de doelen helder te krijgen bij het beleidsdesign en de link te leggen met onderzoeksresultaten onder meer door een gestructureerde monitoring van de beleidsevoluties.

De Vlor pleit daarom voor een evenwichtige balans tussen onderzoek en beleidsdesign om zo een **evidence-informed onderwijsbeleid** vorm te geven. Dat erkent enerzijds het belang van onderwijsonderzoek om problemen te beschrijven, de effecten van beleidsmaatregelen in kaart te brengen en te zoeken naar 'wat werkt in onderwijs'. Maar anderzijds kan dat onderzoek als dusdanig niet in de plaats komen van een beleidsbeslissing en dus niet in een sturende rol mag worden geplaatst. Onderzoek brengt ontwikkelingen in kaart, zoekt naar correlaties en verklaringen. Maar in de beleidskeuzes zal altijd ook een maatschappelijke en een politieke dimensie zitten. Een beleidsbeslissing veronderstelt een politieke keuze tussen verschillende beleidsopties, een afweging vanuit diverse belangen en vraagt dat er draagvlak wordt gecreëerd. Na het onderzoek is er een politieke en beleidsmatige weg af te leggen om consensus te zoeken, van advies en onderhandeling, voor er sprake is van het realiseren van de maatregel. Vooraleer

¹ DEPARTEMENT ONDERWIJS, [Naar een versterkt beleidskader voor onderwijskundig onderzoek](#), Brussel, 2015.

² Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies ten gronde over onderwijsonderzoek](#), 20 december 2007; Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Kennisontwikkeling voor de onderwijspraktijk. Bouwstenen voor praktijk en beleid](#), 25 maart 2010.

resultaten en aanbevelingen op basis van beleidsgericht onderzoek naar regelgeving te vertalen, is reflectie, discussie en overleg met alle stakeholders nodig.

2.2 Wat met het praktijkgericht onderwijsonderzoek?

In de themazetting gaat het om de thema's voor het beleidsgericht onderzoek. De Vlor mist echter duidelijkheid over het lot van praktijkgericht onderzoek. In de herschikking van het onderzoek is deze beleidslijn niet terug te vinden, hoewel de minister in haar beleidsnota³ en -brieven⁴ een herschikking daarvan aankondigt.

De Vlor vraagt de minister snel werk te maken van die scenario's. De raad hoopt dat de overheid bij een hertekening van de procedure rekening houdt met zijn aanbevelingen uit 2007:⁵

- Richt een overlegplatform op met stakeholders uit onderwijs en onderzoek; onder meer met opdracht voor ontwikkelen en uitdragen van een gemeenschappelijke visie op de relatie onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk en opstellen van een strategische onderzoeksagenda voor praktijkgericht onderwijsonderzoek;
- Ontwikkel een portaalsite als toegang tot bestaande kanalen voor praktijkrelevant onderwijsonderzoek. Dat kan zorgen voor een betere valorisatie van bestaand onderzoek, en bestaande informatie praktijkgericht ontsluiten via zoekfuncties afgestemd op kennisbehoeften van onderwijspractici;
- Investeer in pilootonderzoeksprojecten met ruimte voor interactie tussen onderzoekers en practici (ontwikkelingsgericht onderzoek, actieonderzoek, ...);
- Geef extra impulsen voor vakdidactisch onderzoek.

2.3 Waaruit wordt de themazetting voor beleidsgericht onderzoek best afgeleid?

De beleidslijnen voor het steunpunt zijn afgestemd op de krachtlijnen van de beleidsnota Onderwijs. De Vlor vindt het logisch dat onderwijsonderzoek gegevens aanlevert om onder meer geïnformeerd door wetenschappelijk onderzoek beleidsalternatieven uit te werken, maar plaatst daarbij toch twee kanttekeningen:

³ Beleidsnota 2015-2019: Gepassioneerde leraren blijven zichzelf voortdurend ontwikkelen, staan open voor nieuwe inzichten en innovaties. Praktijkgericht onderzoek, onderwijsinnovaties en innovatienetwerken kunnen hen instrumenten bieden om zich voortdurend te professionaliseren. Via kennisdeling kunnen leraren van elkaar leren en zo vooruitgang boeken. Het uitwisselen van innovatieve en goed werkende praktijken evenals het delen van het ruim aanbod van leermiddelen vanuit uiteenlopende organisaties zijn hier voorbeelden van. Open staan voor en zicht krijgen op vele goede praktijken is hierbij belangrijk. Goede communicatie moet ervoor zorgen dat deze praktijken beter bekend en verspreid raken.

p. 39: Een sterkere aanwending van (praktijkgericht) onderwijsonderzoek moet de professionalisering versterken. Vooreerst wil ik een betere doorstroom van de resultaten van praktijkonderzoek naar de school- en klaspraktijk realiseren. Dit houdt onder andere in dat er meer dan vroeger rekening wordt gehouden met de noden die bestaan op de school- en klasvloer en dat er een afstemming is tussen instellingen die praktijkgericht onderzoek opzetten en leraren en scholen. Ik wil daarnaast werk maken van een meer coherente en afgestemde inzet van de bestaande middelen voor praktijkgericht onderzoek. Deze afstemming mag vanzelfsprekend de autonomie van de scholen, betrokken onderzoeksinstellingen, expertisenetwerken, pedagogische begeleidingsdiensten, en alle andere betrokken actoren niet in de weg staan, maar moet leiden tot een versterking van het professionaliseringsbeleid voor leraren en onderwijsinnovatie in scholen.

⁴ Beleidsbrief 2015-2016, p. 32: De globale visie over professionalisering vormt de basis om samen met diverse onderwijspartners en onderzoeksinstellingen in debat te gaan over mogelijke scenario's om het praktijkgericht onderzoek en het gebruik ervan te versterken. Meer dan vroeger wens ik dat rekening wordt gehouden met de noden die bestaan op de school- en klasvloer. Er moet ook afstemming zijn tussen de instellingen die praktijkgericht onderzoek opzetten. Ik blijf inzetten op de organisatie van studiedagen om de resultaten van relevant onderzoek en de daaraan gekoppelde goede praktijkvoorbeelden naar het onderwijsveld toe te verspreiden.

⁵ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies ten gronde over onderwijsonderzoek](#), 20 december 2007.

- Zoals ook de toelichting verwoordt, is het belangrijk voldoende de blik open te houden voor:
 - nieuwe uitdagingen en nieuwe benaderingen in het onderwijs(onderzoek) en het onderwijsbeleid en dit buiten de lijnen van de beleidsnota en het regeerakkoord;
 - trends en deze op langere termijn op te volgen om er adequate antwoorden voor te vinden.
- Er leven ook kennisvragen bij de onderwijspraktijk en bij de partners betrokken bij de organisatie van het onderwijs. Door een te exclusieve link tussen beleidsnota en onderwijsonderzoek zouden deze kennisvragen ondergesneeuwd kunnen geraken (zie punt 2.2)

2.4 Een klemtoon op verklarend onderzoek

De Vlor waardeert zeer sterk de wens van de overheid om meer in te zetten op verklarend onderzoek dat zich niet eenzijdig richt op leerlingenkenmerken maar inzichten wil geven in ‘achterliggende processen op micro-, meso- en macroniveau. Zo moet er in alle onderzoekslijnen voldoende aandacht zijn voor de ruimere context waarin het Vlaams onderwijs en onderwijsbeleid gestalte krijgt. De minister verwijst naar de historische context, sociale en culturele ontwikkelingen, naar de politiek-institutionele context, demografische evoluties, ontwikkelingen van de economie en de arbeidsmarkt, technologische en wetenschappelijke innovaties, ecologische en ruimtelijke ontwikkelingen. De minister vraagt dat in elke themalijn uitdrukkelijk aandacht wordt besteed aan de omgeving buiten het onderwijs, met impact op onderwijs. Er wordt ook aandacht gevraagd voor de genese van ons onderwijssysteem en -structuur’.

De Vlor hoopt dat dergelijk onderzoek ook inspeelt op de kennisvragen van ondersteunende diensten zoals de pedagogische begeleidingsdiensten en van de onderwijspraktijk.

3 De adviesvraag

3.1 Horizontale aandachtspunten

De aandachtspunten bevatten zeer waardevolle principes voor een versterking van beleidsgericht onderzoek. Bij bepaalde aspecten heeft de Vlor echter enkele principiële bedenkingen.

3.1.1 Consortium van onderzoekers

De Vlor stelt vast dat dit om een universitair steunpunt gaat. Dit betekent dat er wel samenwerking is voorzien met de hogescholen, maar dat het onderzoek wordt geïnitieerd door de universiteiten. De input vanuit de expertise van de hogescholen en dan vooral van de lerarenopleidingen voor onderwijskundig onderzoek is echter wezenlijk. Daarom zijn partnerschappen waarin de hogescholen kunnen participeren, absoluut noodzakelijk.

3.1.2 Beleidsrelevantie

De overheid wil hier zowel de thema's uit de lopende legislatuur als de thema's voor de langere duur een plaats geven.

De Vlor vindt dat beleidsrelevantie niet mag beperkt worden tot kennisvragen vanuit het beleid van de overheid alleen. Ook andere partners geven mee sturing aan het Vlaamse onderwijs en moeten kennisvragen kunnen formuleren (zie punt 2.1 en 2.2). Vanuit die argumentatie wil de Vlor advies kunnen geven over de themazetting, mee een inbreng kunnen doen in de stuurgroep(en) en vooral ook kunnen beschikken over de conclusies van het onderzoek. De raad dringt erop aan dat in de contracten met onderzoekers dergelijke toelichtingen worden opgenomen.

3.1.3 Zowel algemeen strategisch als kortlopend onderzoek

De Vlor vindt de mix tussen strategisch en kortlopend onderzoek erg belangrijk. In de lopende aanvraag is echter niet altijd duidelijk wat langlopend en kortlopend onderzoek is op het niveau van de subthema's. In een aantal themata ontbreekt de timing.

3.1.4 Thematische onderzoekslijnen

De overheid formuleert hier ook kwaliteitseisen voor de design van het onderzoek. De Vlor ondersteunt zeer sterk de keuze om in te zetten op verklarende processen en factoren op micro-, meso- en macroniveau. Het onderzoek moet uitdrukkelijk de context meenemen waarin het onderwijs functioneert. Naast de context wordt ook de genese van het onderwijssysteem en van de structuren meegenomen (zie punt 2.4).

3.1.5 Uitwerking van onderzoeksvorstellen theoretisch onderbouwen vanuit een wetenschappelijke state of the art

Men mag zich niet beperken tot descriptief onderzoek, maar moet inzetten op verdere uitklaring van de achterliggende processen en mechanismen.

3.1.6 Innovatief en creatief gebruik van bestaande data

Het gebruik van administratieve data en een sterkere nadruk op secundaire analyses zal de exploratie en de meerwaarde van data verzameling verhogen. Dit is een positieve evolutie waar de Vlor al meermaals op aandrong.

De Vlor-partners en de Vlor als organisatie zijn vragende partij om gebruik te kunnen maken van de data voor analyses die ze zelf willen doen. Indien koepels of andere middenveldorganisaties over deze data willen beschikken, moeten ze zelf deze gegevens genereren. Daarom is het wenselijk dat de onderzoekers de ruwe data onder de vorm van open-data toepassingen ter beschikking stellen, uiteraard enkel voor analyses op macroniveau en met respect voor privacy. Daarnaast moeten de data ook dienstig zijn voor internationaal en comparatief onderzoek.

3.1.7 Alternatieve onderzoeksmethodes (impactanalyse)

De Vlor heeft al heel wat keren gevraagd naar evaluatieonderzoek dat wordt ingepast in de beleidsdesign door duidelijke beleidsdoelen te bepalen, een nulmeting te organiseren voor deze beleidsdoelen en door de impact van de maatregelen op een gestructureerde manier te monitoren. Daarom is naast de impactanalyse een systematisch opvolgings- en evaluatiebeleid noodzakelijk. Er dient echter afgewogen te worden of dit wordt ingepast in het beleidsgericht onderzoek, dan wel in de indicatorenconstructie en monitoring.

De Vlor stelt tevreden vast dat er een evaluatie en/of monitoring wordt opgezet voor thema's waarvoor hij in eerdere adviezen heeft gepleit: het M-decreet, de omkadering basis en secundair onderwijs, het inschrijvingsbeleid, de effecten van de taalstimulerende maatregelen in de praktijk.⁶

3.1.8 Respect voor vrijheid van onderwijs

De Vlor erkent dat de vrijheid van onderwijs een kerngegeven is voor het onderwijs. Vanuit dit perspectief kan het logisch lijken dat er in het beleidsgericht onderzoek geen vakdidactisch onderzoek wordt verricht. Maar doordat er geen duidelijkheid is over het praktijkgericht onderzoek is het onduidelijk of er wel een ander financieringskanaal beschikbaar blijft. Voor de Vlor is het absoluut noodzakelijk dat de overheid dergelijk onderzoek blijft financieren, zij het dat dit misschien onder een andere financieringsstroom kan worden geplaatst.

4 Themalijnen

De Vlor formuleert volgende bedenkingen bij de concrete themalijnen:

4.1 Themalijn 1: de lerende

Deze themalijn omvat zowel breed strategisch beleidsonderzoek als specifieke deelthema's met betrekking tot de loopbaan van de lerende. De Vlor stelt vast dat de leertrajecten in het volwassenenonderwijs, het deeltijds kunstonderwijs en het hoger onderwijs zeer marginaal worden vermeld. Indien de overheid longitudinaal onderzoek wil, zou ze best vertrekken vanuit het concept van levenslang en levensbreed leren en daarom alle onderwijsniveaus op een evenwichtige manier in de themazetting opnemen. Dit geldt des te meer voor de globale strategische beleidslijnen.

Daarnaast focust het voorstel op de volgende (deel)thema's:

4.1.1 Verderzetting van de longitudinale dataverzameling SO (LISO)

De Vlor vindt het absoluut noodzakelijk dat de dataverzameling die in het verleden gebeurde, wordt verdergezet. Het gaat om unieke informatie over schoolloopbanen en transitie in het onderwijs die actueel moet worden gehouden. De Vlor verwijst ook naar de algemene opmerking naar de onderwijsloopbanen over het hele traject van levenslang leren heen. Het is wenselijk om de verschillende onderwijsniveaus op termijn in de dataverzameling te kunnen betrekken.

De Vlor vindt het belangrijk dat er ook overgangsmaatregelen zijn die een vlotte doorstart van de dataverzameling mogelijk maken en continuïteit in de organisatie garanderen.

4.1.2 M-decreet in Vlaamse scholen: praktijken en achterliggende processen en mechanismen

De Vlor waardeert dat de overheid evaluatieonderzoek over het M-decreet opzet.

⁶ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de beleidsbrief Onderwijs 2015-2016](#), 12 november 2015.

4.1.3 Evaluatiebeleid en diversiteit

De Vlor erkent het belang van dit onderzoeksthema maar verwondert zich erover dat dit onderwerp het voorwerp uitmaakt van beleidsgericht onderzoek. Het kan en mag niet de bedoeling zijn dat de overheid ingrijpt op het evaluatiebeleid van scholen.

4.1.4 Bijkomende onderzoeksthema's

Binnen dit segment wil de Vlor een nieuw thema toevoegen, met name een longitudinaal onderzoek over de instroom en de duurzaamheid van de beroepsloopbanen van mensen met een handicap op de arbeidsmarkt. Dit moet uitklaren in welke mate studietrajecten voor mensen met een handicap een reëel civiel effect met tewerkstelling op de reguliere arbeidsmarkt dan wel de sociale economie ressorteren.

De Vlor stelt vast dat de kwalificatievereisten voor mensen met een handicap, ook in de sociale tewerkstelling verhogen en formeler worden. In het licht van het M-decreet en het debat over de studiesanctienering van leerlingen met redelijke aanpassingen is dit een verontrustende vaststelling.

De Vlor vangt ook signalen op dat de tewerkstelling van mensen met een handicap niet duurzaam is. Deze mensen verdwijnen na enkele jaren tewerkstelling uit de arbeidsmarkt omdat ze moeilijk innovaties in het bedrijfsleven kunnen volgen zonder aangepaste begeleiding. De Vlor vindt het wenselijk evidentie te verzamelen om deze perceptie te onderbouwen of te ontcrachten.

4.1.5 Een nieuwe onderzoekslijn rond studietrajecten in het hoger onderwijs

De Vlor vindt het noodzakelijk dat de overheid onderzoek laat doen rond de keuzeprocessen en toeleiding van studenten in het hoger onderwijs. Erg belangrijk is ook onderzoek naar flexibiliseringstrajecten van studenten uit het hoger onderwijs. Ook de effecten van het blended learning zouden het voorwerp kunnen uitmaken van onderzoek.

4.1.6 Een nieuwe onderzoekslijn met een nulmeting voor de hervorming van het dko

De Vlor vraagt dat een hervorming van het dko gekoppeld wordt aan een nulmeting om zo adequaat het effect van beleidsmaatregelen te kunnen inschatten.

4.2 Themalijn 2: de leraar en de school als lerende organisatie

Deze themalijn omvat zowel breed strategisch beleidsonderzoek als gefocust onderzoek naar (deel)thema's:

- de leraar van de 21ste eeuw: verwachtingen, beleving en ontwikkeling;
- samenwerking en collectief leren voor professionele ontwikkeling en schoolontwikkeling;
- personeelsbeleid ingebed in schoolbeleid en rekening houdend met keuzes van leraren.

De Vlor waardeert de invulling van deze beleidslijn die invulling geeft aan een van de kernelementen uit de beleidsbrief. Het is positief dat deze lijn niet enkel focust op leraren, maar ook aandacht besteedt aan de problematiek van directies.

De Vlor mist evenwel de clb-sector in deze onderzoekslijn.

4.3 Themalijn 3: organisatie van het onderwijs

Deze themalijn omvat zowel breed strategisch beleidsonderzoek als gefocust onderzoek naar (deel)thema's:

- financiering in het basis- en het secundair onderwijs;
- evaluatie van het nieuw inschrijvingsbeleid;
- studiekostenmonitor: afname en analyses.

De Vlor stelt in deze themalijn twee bijkomende onderzoeken voor:

- de evaluatie van de inspanningen voor schoolinfrastructuur onder meer in het kader van het DBFM-verhaal. Het blijft een vraag waarom, naast de problemen met de Europese regelgeving, de samenwerking met de private spelers zo moeilijk verlopen;
- belemmerende of faciliterende factoren waardoor scholen de beleidsruimte die er in regelgeving zit niet gebruiken. In dit verband wordt verwezen naar het jaarklassensysteem of de flexibilisering in het secundair onderwijs. Dit thema kan relevante info opleveren voor diverse onderwijsinnovaties. Dit onderscheidt zich van gekende onderzoeksresultaten over de kenmerken van een beleidskrachtige school doordat er gezocht wordt naar factoren op systeemniveau.

Mia Douterlungne
administrateur-generaal

Harry Martens
voorzitter